

Hannu Eerikäinen

BROADCASTING-JÄRJESTELMÄ, MEDIATEKNOLOGIAN MUUTOS JA VASTATELEVISION UTOPIA

Osa 1

Yhteiskunnassamme voidaan tehdä ja saattaa valmiiksi keksintöjä, joiden on silti valloittettava markkinat ja oikeutettava olemassaolonsa; toisin sanoen, keksintöjä, joille ei ole tilausta.

Bertolt Brecht (1932)¹

Televisio, kuten tietokonekin, on nukkuva jättiläinen.

Gene Youngblood (1970)²

Voisiko televisio olla jotakin muuta kuin mitä se nykyisin on? Olisiko mahdollista muuttaa se joukkotiedotusvälineestä vuorovaikutuksen verkostoksi? Eli sen sijaan, että seuraisimme tv-yhtiöiden tuottamia valmiita ohjelmia, voisimme itse vaihtaa ajatuksia ja kokemuksia muiden kanssa kuva- ja ääniyhteyksien avulla. Televisio toimisi silloin yhteiskunnallisen keskustelun välineenä siihen tapaan, mistä Bertolt Brecht puhui 1930-luvun alkupuolella vaatiessaan, että radio tulisi muuttaa yksisuuntaisesta kaksisuuntaiseksi, jakelukoneistosta kommunikaatiokeinoiksi, samanaikaisen lähettämisen ja vastaanottamisen kanavaksi.³

Ajatusta televisiosta ihmisten välisen yhteydenpidon välineenä kutsun vastatelevision utopiaksi. Se merkitsee pyrkimystä kehittää televisiosta yhteisöllinen, monisuuntainen ja ilmaiseen käyttöön perustuva vuorovaikutteinen media.⁴ Näin näkevät television tehtävän esimerkiksi Kit Galloway ja Sherrie Rabinowitz, joiden mukaan television "todellinen olemus välineenä on sen

kyvyssä saattaa ihmisiä yhteyteen keskenään, siis kommunikaatio"; ajatuksena on, että televisioon teknologiana sisältyy mahdollisuus toimia *luovan keskustelun* välineenä.⁵

Vaikka Brechtin sekä Gallowayn ja Rabinowitzin näkemyksiä erottaa toisistaan puoli vuosisataa ja erilainen yhteiskunnallinen tilanne, niitä yhdistää luottamus mediateknologian mahdollisuuksiin demokratian tukena. Toinen yhteinen tekijä on kommunikaation käsitteen yhteiskuntafilosofinen, jopa eettinen merkitys, jonka mukaan kommunikaatio on tasa-arvoiseen vuorovaikutukseen perustuvaa ajatusyhteyttä, yhteisyyttä ja yhteisöllisyyttä.⁶ Samantapainen näkemys sisältyy myös Marshall McLuhanin maailmankylä (global village) -utopiaan, jossa kommunikaatio on juuri maailmanlaajuista yhteisöllistä vuorovaikutusta mediateknologian avaamien yhteyksien avulla, kaikkien keskustelua kaikkien kanssa.⁷

Vallitseva televisiokäytäntö toimii kuitenkin juuri päinvastoin. Televisio ei mahdollista keskustelua, sillä siinä "yksi ääni puhuu kaikille", kuten Gene Youngblood kiteyttää asian.⁸ Tämä johtuu siitä, että radion mallin mukaan televisiosta kehitettiin jo varsin varhain joukkotiedotusväline⁹ eli television teknologia organisoitiin toimimaan joukoille ("massoille") suunnattujen sanomien siirtomenetelmänä.¹⁰ Sen seurauksena televisiotoiminnan organisaatioperustaksi on vakiintunut *broad-*

casting-järjestelmä,¹¹ joka valta-aseman saavutetuaan on alkanut näyttää itsestäänselvyydeltä. Vastaavasti television mediamuodoksi, sen kulttuuriseksi toimintatavaksi, on kehittynyt *broadcast-tv*,¹² joka sekin vaikuttaa yhtä luonnolliselta kuin sen perustana oleva järjestelmä.

Vaikka broadcasting-järjestelmä ja siihen perustuva broadcast-tv ovat nykyisin vallalla kaikkialla maailmassa, se ei johdu siitä, että tämä olisi organisatorisesti tai teknisesti ainoa mahdollisuus tai jopa välttämättömyys. Radion tavoin myös televisiota kehitettiin alkuvaiheissaan, ennen 1920-luvulla tapahtunutta broadcasting-järjestelmän läpimurtoa, kaksisuuntaisena yhteydenpitovälineenä (two-way-television), johon kuului myös mahdollisuus vuorovaikutukseen.¹³ Vielä tämän jälkeenkin kehiteltiin erilaisia järjestelmiä, joissa lähettäjän ja vastaanottajan suhteet oli järjestetty toisin kuin nykyisessä tv-instituutiossa.¹⁴ Parin viime vuosikymmenen aikana tapahtunut mediateknologian muutos,¹⁵ erityisesti kaikki se, mitä sitoo yhteen käsite *uudet mediat*¹⁶ eli telekommunikaatio-, televisio-, video- ja tietokoneteknologian monilla tasoilla tapahtuva toisiinsa kytkeytyminen (mediaintegraatio), on johtanut broadcasting-järjestelmän sekä sisältä että ulkoa murrostilaan ja ajankohtaistanut vastatelevision utopian uudella tavalla.

Tarkastelen seuraavassa televisiota nimenomaan broadcasting-järjestelmänä, media-appraattina.¹⁷ Lähestyn television broadcasting-järjestelmää erityisesti teknologian¹⁸ näkökulmasta; pääpaino on kysymyksessä, miten teknologiasta tulee kulttuurinen muoto,¹⁹ kulttuuristen käytäntöjen kokonaisuus, jonka olemassaolon ehdot ovat historiallisia, siis muuttuvia. Artikkelin ensimmäisessä osassa pyrin hahmottelemaan broadcasting-järjestelmän kehitysvaiheita ja toimintalogiikkaa; toisessa osassa (*Lähikuva 2/1992*) tarkoitukseni on tutkia erilaisia vaihtoehtoisia mediamuotoja, joiden voidaan ymmärtää ilmentävän vastatelevision ideaa (utopiaa). Tarkastelun läpikäynnä ajatuksena on, että myös medioiden kohdalla johtaa harhaan näkemys, jota Raymond Williams kutsuu *teknologiseksi determinismiksi*²⁰ tarkoittaan ajatustapaa, jonka mukaan tekniset keksinnöt sellaisinaan ja sinänsä olisivat yhteiskunnallisen muutoksen syynä.

Vaikka pyrin välttämään teknologista determinismiä, mielestäni on kuitenkin perusteltua kysyä, voiko vanhaan teknologiaan perustuvan vertikaalisen, keskitetyn ja yksisuuntaisen broadcasting-järjestelmän tilalle kehittyä uuden teknologian varaan rakentuva uusi kommunikaatiojärjestys eli horisontaalinen, monenkeskinen ja monisuuntainen yhteyksien järjestelmä, joka osaltaan luo edellytyksiä myös yhteiskunnan ja kulttuurin muutokselle. Täsmäntäen, tarkastelemalla broad-

casting-järjestelmän synty- ja kehitysvaiheita sekä toteutumatta jääneitä mahdollisuuksia voidaan etsiä vastausta kysymykseen, voiko televisio muuttua joksikin muuksi kuin mitä se nykyisin on.

Mutta miksi utopia? Siksi, että vaikka vastatelevision ajatus, vuorovaikutteinen kaukonäkeminen, on alusta alkaen sisältynyt television ideaan, käytännössä broadcasting-järjestelmän perustekijät, teknologia, talous ja politiikka, ovat pitäneet muut mahdollisuudet marginaalissa. Vastatelevisio on epäpaikka valtatelevision mediamaisemassa, paikka, jonka olemassaolo perustuu enemmän kritiikkiin ja teoriaan sekä niiden pohjalta nouseviin kokeiluihin, ajatuskokeisiin ja haaveisiin kuin todella vaihtoehtoiseen käytäntöön. Utopia myös siksi, että mikään maailmassa ei tue näkemystä, että mediateknologia sinänsä lisäisi yhteisöllisyyttä ja yhteisymmärrystä; pikemminkin päinvastoin: se uhkaa jakaa maailman niihin, joilla on mahdollisuus osallistua kaikkeen ja niihin, jotka joutuvat osattomina seuraamaan kaikkea sivusta. Uudesta teknologiasta huolimatta - tai ehkä juuri sen takia - maailmankylä on siirtynyt yhä kauemmaksi tulevaisuuteen.²¹

Broadcasting-järjestelmän toimintatapa

Yleisen määritelmän mukaan *broadcasting* tarkoittaa sanomien lähettämistä television tai radion välityksellä siten, että lähettäjä ei voi teknisesti vaikuttaa siihen, ketkä valikoituvat sanomien vastaanottajiksi; järjestelmä koostuu vapaasti eteneviä sähkömagneettisia aaltoja eli radioaaltoja käyttävästä, laajoille joukoille suunnatusta lähetys- ja vastaanotto toiminnasta.²² Tästä teknisestä järjestelystä seuraa, että vastaanottajilla ei ole mahdollisuutta olla vuorovaikutusyhteydessä lähettäjään vaan heistä muodostuu lähetysten kohteena oleva yleisö, lähettäjälle ja toisilleen tuntemattomien joukko.

Tiivistäen voidaan sanoa, että broadcasting-järjestelmälle on ominaista ensinnäkin institutionaalinen muoto, joka merkitsee viestinnän yksisuuntaisuutta ja hierarkkista eroa lähettäjän ja vastaanottajan välillä: viestit kulkevat vain lähettäjältä vastaanottajalle, ylhäältä alas, yhdeltä monelle, keskuksesta laiduille. Toiseksi, järjestelmän toiminta perustuu lineaarisuuteen eli toimintojen peräkkäisiin vaiheisiin niin ohjelmien tuotannossa ja levytyksessä kuin myös vastaanotossa: ohjelmien valmistus etenee ideasta valmiiseen tuotteen, ne lähetetään toinen toisensa jälkeen tietyillä aikapaikoilla, ja lopulta myös katselutapahtumalla on sama rakenne eli alku, keskikohta ja loppu (nimenomaan tässä eikä godardilaisessa järjestyksessä).

Kolmas broadcasting-järjestelmälle ominainen piirre on, että juuri ohjelmat muodostavat perusyksikön, jonka ympärille toiminta kokonaisuudessaan rakentuu. Tämä merkitsee sitä, että broadcast-televisiossa kommunikaatio on todella vain ja nimenomaan sanomien lähettämistä, ei vuorovaihteista yhteydenpitoa eli kommunikaation osapuolten välitöntä ja suoraa toisiinsa reagoimista. Ohjelmat ovat valmiustuotteita, jotka noudattavat vakiintuneita genremuotoja ja kerronnallis-ilmaissellisia konventioita; ne ovat tämän vuoksi valmiiksi muotoutuneita representaatiotapoja ja myös niiden ehdollistamia reseptitapoja, eivät elävästä tilanteesta esiin nousevia spontaaneja puheenvuoroja. Toisiinsa saumautuvien ohjelmien jatkumosta muodostuu television peruskokemus, jota Raymond Williams kuvaa käsitteellä *virta* (*flow*).²⁵

Tämän teknisen, institutionaalisen ja toiminnallisen rakenteen vuoksi broadcast-tv toimii vertikaalisesti, valmiin ohjelmavirran jakelukanavana, ei horisontaalisesti, vuorovaikutusprosessien verkostona. Tällainen rakenne tekee broadcasting-järjestelmästä myös valtasuhteen ja siten myös vallankäytön muodon: lähettäjällä on hallussaan jotakin, jonka vastaanottajat voivat vain hyväksyä tai hylätä, mutta johon he muutoin eivät voi vaikuttaa. Kärjistäen sanottuna, olivatpa broadcasting-järjestelmän välittämät viestit mitä tahansa, niiden *välitystapa* on luonteeltaan puhuttelua, ei

keskustelua.²⁴

Mutta tämä koskee vain broadcasting-järjestelmän tuottaman kommunikaatiosuhteen muotoa, ei välttämättä sen sisältöä. Itse asiassa broadcast-televisio on broadcasting-järjestelmän sisältö, sen muodostama televisuaalinen maailma, joka ei ole olemassa valmiina ja välitettynä vaan joka konstituoituu vasta vastaanotossa. Toisin sanoen tv-ohjelmat eivät ainoastaan kerro jotakin maailmasta vaan ne ovat maailma, jonka katsojat rakentavat itselleen. Tässä mielessä voidaan sanoa, että televisio on kirjaimellisesti "kaukonäkemistä": ihmisten, asioiden ja tapahtumien läsnäoloa mediaalisesti, televisiokuvan tuottamassa telereaaliossa todellisuudessa. Televisio merkitsee siten eripaikkaisuuden ja eriaikaisuuden kumoutumista ja kaiken muuttumista käsillä olevaksi nykyisyydeksi. Tv-kuvan välityksellä maailma on alati saatavilla, globaalisti ja reaaliaikaisesti, elektronisessa preensissä.²⁵

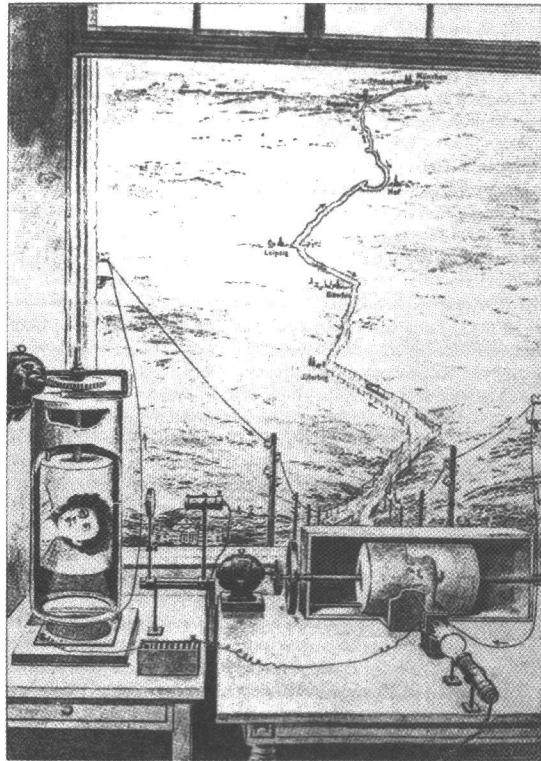
Oleennaista tässä on, että televisio merkitsee juuri tapahtumissa mukana elämistä, niiden "omakohtaista kokemista".²⁶ Niinpä television kautta tapahtuva maailman medialisoituminen²⁷ on perustana uudentyypiselle kokemustodellisuudelle, jolle on ominaista "kehon laajentuminen", mahdollisuus olla tv-kuvan välityksellä monessa paikassa yhtä aikaa.²⁸ Toisaalta televisio on nykyisin niin keskeinen osa jokapäiväistä todellisuutta, että maailmanmeno itsessään on televisioitunut: asiat tapahtuvat siksi, että ne ovat televisiossa; samalla tapahtumien ja niiden esittämisen viive on kadonnut.²⁹

Vaikka derridalaisittain puhutaankin läsnäolon metafysiikan katoamisesta, televisiokokemukselle on juuri ominaista kaiken korostunut läsnäolo, jopa eräänlainen "läsnäolon läsnäolo". Televisio on läsnä kaikkialla ja maailma on meille läsnä television kautta. Tämä ohikiitävän hetken voimistunut läsnäolo, tihtentynyt nyt-aika merkitsee eräänlaista *nykyisyyden metafysiikkaa*, käsillä olevan hetken muuttumista todellisuudeksi sinänsä, samalla kun eilinen ikään kuin muuttuu epätodellisuudeksi.³⁰

Kärjistäen voidaan sanoa, että nykyisin televisio on paras tae maailman läsnäolosta, ellei peräti sen olemassaolosta; television kautta tiedämme, että olemme olemassa, mutta vain hetimitäin, kelluessamme loputtomassa ohjelmavirrassa. Tässä mielessä broadcast-

Lennätin on telekommunikaation peruskesintö, jonka kehittäli amerikkalainen Samuel Morse vuosina 1937-1843¹

Ajatusta kuvien välittämisestä puhelinlinjoja myöten kehiteltiin jo 1800-luvulla.

televisio on itse asiassa nykyaikaa ilmentävä ajatusmuoto, jolle on ominaista maailman käsittäminen toistuvina ja kertautuvina mediakuvina.

Tämän vuoksi on ymmärrettävää, että vastatelevision näkökulmasta broadcast-televisio on ideologinen muoto, jopa epädemokratiaa ylläpitävä ajattelutapa, sillä se tekee vastaanottajista tapahtumien kuluttajia, sen sijaan että se tekisi heistä osallistujia, maailmanmenoon vaikuttavia toimijoita.³¹ Siksi on myös helppo nähdä, että vastatelevision utopia merkitsee enemmän kuin vallitsevan kommunikaatiosuhteen vastakohtaa; kysymyksessä on perimmältään ajatus - tai pikemminkin haave - uudesta maailmanjärjestyksestä, vapaiden ja tasa-arvoisten ihmisten aidosta puheyhteisöstä, joka perustuu mediateknologian demokraattiseen käyttöön.³²

Lennättimestä radioon

Broadcasting-järjestelmän historian kannalta on tärkeää huomata, että sitä edeltää television idea, joka puolestaan palautuu telekommunikaation ideaan,³³ joka on myös radion alkumuotojen taustalla. Telekommunikaation alkuperäisenä ajatuksena ei ole yksisuuntainen joukkotiedotus vaan kaksisuuntainen vuoroviestintä (lennätin ja puhelin). Radiota ei keksitty radioksi vaan puhelimen

tapaiseksi yhteysvälineeksi; radiosta tuli radio nykyisessä merkityksessä vasta 1920-luvun alussa, kun telekommunikaation teknologiaan yhdistettiin sitä myöhemmin syntynyt broadcasting-järjestelmän idea. Siten television taustalla on radion teknologinen ja sosiaalinen historia; ts. radio loi sen kommunikaation paradigman, jonka myötä televisio kehittyi nykyiseen muotoonsa, broadcasting-järjestelmäksi.³⁴

Radion kehitysvaiheiden lähtökohtana ovat 1800-luvun keksinnöt sähkön ja magnetismin alalla.³⁵ Niiden ensimmäinen käytännöllinen sovellutus on *langallinen lennätin* (1844), joka muutamassa vuosikymmenessä kehittyi maailmanlaajuiseksi, ajan ja paikan esteet ylittäväksi koodattujen viestien kommunikaatiojärjestelmäksi. Mahdollistamalla eri paikkojen samanaikaisen viestiyhteyden lennätin loi mahdollisuuden häivyttää välimatkat synkronian eli ajallisen yhteyden avulla.

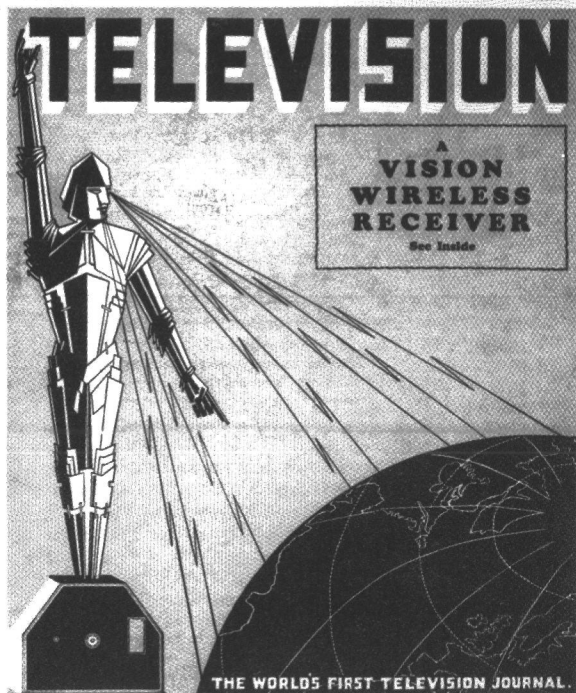
Puhelin (1876) täydensi tätä järjestelmää mahdollistamalla välittömän, kaksisuuntaisen ja henkilökohtaisen puheyhteyden lähettäjän ja vastaanottajan välillä. Se laajensi telekommunikaation ideaa, tilan hallintaa ajan avulla; etäisyyksien kadotessa toimintojen tilaulottuvuudet kasvoivat, mikä merkitsi yhteiskunnan toimintamekanismien nopeutumista.

Langaton lennätin (1897) merkitsi radion esimuotoa, yhden lähettäjän ja monen vastaanottajan muodostamaa puhe- ja ääniyhteyttä; samalla se merkitsi käännettä uuden paradigman suuntaan: yksisuuntainen sanomien joukkojakelu - eli juuri broadcasting-järjestelmä alkoi kehittyä kaksisuuntaisen kaukoviesticinnän eli telekommunikaation tilalle.

Tärkeintä tässä kehityskulussa on se, että broadcasting-järjestelmän periaate sisältyy radion ideaan, mutta ei ole sen välttämätön seuraus eikä siten myöskään ainoa vaihtoehto.

Alunperin radio eli tarkemmin sanottuna sähkömagneettisia aaltoja käyttävä telekommunikaatio ymmärrettiin nimenomaan lennättimen ja puhelimen johdannaiseksi, niiden kehittyneemmäksi muodoksi. Tätä kuvaa hyvin terminologia: radiota kutsuttiin aluksi juuri langattomaksi lennättimeksi (*wireless*), ja sen toimintaidea kuvattiin käsitteillä radiotelegrafia (*radiotelegraphy*) ja radiotelefonian (*radiotelephony*), jotka merkitsivät puhelimen kaltaista kaksisuuntaista puheyhteyttä.³⁶

Radion periaatteena oli siis sen alkuvaiheissa pisteestä pisteeseen tapahtuva (*point-to-point*) kommunikaatio. Tämä periaate palveli hyvin liikenteen, liike-elämän, hallinnon ja armeijan tarpeita. Radio ei ollut vielä tällöin suurelle yleisölle

tarkoitettua julkista palvelua (*public service*) vaan yksityisiä ja puolijulkisia yhteyksiä ylläpitävää virallista viestintää. Raymond Williamsin termin ilmaistuna voidaan pisteestä pisteeseen etenevän organisatoris-tekniikan viestinnän kohdalla puhua *operationaalisisesta kommunikaatiosta* ja sitä seuraavan laajoille joukoille suunnatun yleishyödyllisen viestinnän kohdalla *broadcasting-järjestelmästä*.³⁷

Mutta on tärkeää huomata, että aluksi radiota kehitettiin myös broadcasting-järjestelmänä puhelimien periaatteen mukaisesti. Siinä missä puhelin merkitsi henkilökohtaista kaukopuhumista, radio merkitsi juuri yleisölle suunnattua telefoniaa, joukkomittaista kaukaisten äänten kuulemista eli kaukokuuntelua. Radio nimittäin toimi alkuvaiheissaan olemassa olevien tapahtumien välitysmenetelmänä; se tarjosi mahdollisuuden seurata musiikkia, teatteria, viihdettä ja urheilua eli osallistua muualla tapahtuviin tilaisuuksiin kotona.

Voidaan sanoa, että tämä merkitsi radion kehityksessä siirtymävaihetta, jossa toimintaperiaatteena ei enää ollut *keskustelu*, lähettäjän ja vastaanottajan välitön vuorovaikutus, eikä vielä varsinainen *ohjelmatoiminta*, median itsensä tuottamien esitysten lähettäminen vastaanottajille, vaan julkista ja yksityistä tilaa yhdistävä yksisuuntainen puhelinyhteys, eräänlainen *puhelin-radio*.

Tämän taustalla oli se, että jo 1800-luvun lopulla puhelinta käytettiin radion tapaan välittämään ennalta valikoimattomalle joukkoyleisölle uutisia, musiikkia sekä viihde- ja kulttuuritilaisuuksia.

Esimerkiksi Yhdysvalloissa puhelimen keksijä, A. G. Bell, kokeili tällaista toimintaa 1870-luvulla; Pariisin Sähkönäyttelyssä 1881 oli esillä vastaava järjestelmä; vuonna 1893 Budapestissa aloitti toimintansa säännöllisesti toimiva tilaajapohjainen uutis- ja musiikkivälityspalvelu *Telefon-Hirmondo*, samoin Lontoossa nimellä *Electrophone Company*; Chicagossa toimi 1894 vaalitulosten puhelinpalvelu.³⁸ On luonnollista, että aluksi myös radio sovelsi samaa ideaa, sillä radion erotti puhelimesta vain langaton yhteys (*wireless*).

Kaksoislogiikka

Raymond Williamsin mukaan sekä radion että television perustana olevaa broadcasting-järjestelmää kehitettiin alun perin nimenoman levitysmenetelmänä (distribution), jonka mallina toimi suurina sarjoina tuotettujen massatavaroiden jakelutoiminta. Lähtökohtana ei siis ollut ohjelmien tuotanto eli lähetysten sisältöjen luominen vaan itse lähetystoiminnan laajentaminen. Toisin kuin aikaisemmat viestintäteknologiat radio ja televisio toimivat lähettämisen ja vastaanottamisen *abstrakteina prosesseina*, vailla median itsensä määrittämää sisältöä. Williamsin yhteenveto on osuva tiivistys: "Broadcasting-laitteiden tarjonta ei ainoastaan edeltänyt kysyntää vaan viestintävälineet edelsivät niiden sisältöä."³⁹

Kysymys on siitä, että sekä radion että myöhemmin television kehitystyöstä eivät aluksi johtaneet sisällön tuottajat eli lähetysasemat vaan vastaanot-

timien valmistajat, jotka halusivat laitteilleen laajat markkinat. Broadcasting-järjestelmän syntyyn vaikuttanut keskeinen syy olikin radioteollisuuden tarve luoda tuotteilleen jatkuvaa ja kasvavaa kysyntää.⁴⁰ Juuri uudentyypisten kestokulutus-tyydykkeiden joukkoon kuuluvien halpojen kotivastaanottimien massatuotanto sai 1920-luvun puolivälissä aikaan siirtymän langattomasta lennättimestä broadcasting-järjestelmään.⁴¹ Broadcasting-järjestelmän sisältöä eli ohjelmatoimintaa alettiin kehittää vasta kun vastaanottimien yleistymisen varaan rakentuvan viestien välitysmekanismi eli lähetyserkko oli luotu.

Toinen keskeinen syy broadcasting-järjestelmän luomiseen oli teollistuneen ja kaupungistuneen sekä tavaroiden ja kulutuksen ympärille rakentuneen massayhteiskunnan toiminnallisen yhtenäisyyden ja taloudellisen tehokkuuden takaaminen. Toimintojen eriytyminen, välimatkojen kasvu ja välittömään yhdessäoloon perustuvien yhteisömuotojen hajoaminen loivat tarpeen pitää yllä eheyttä julkisuuden kautta toimivin rakentein; samalla markkinat vaativat tuotannon ja kulutuksen kiinteää yhteyttä. Radion ja television broadcasting-järjestelmä kehittyi massayhteiskunnan yhteisöllisyyden organisointitavaksi, julkisen ja yksityisen välitysmuodoksi, jonka aikaansaamaa uutta elämäntapaa Raymond Williams kutsuu liikkuvaksi yksityistymiseksi (*mobile privatisation*) tarkoittaen osallistumista julkisuuteen kotona.⁴²

Tämä merkitsi broadcasting-järjestelmän kautta kodin yksityisyyden sisään rakentuvaa kansallistalvion julkista tilaa ja samalla perhetalouden ytkemistä kulustavaramarkkinoihin.⁴³ Sen seurauksena broadcast-television toimintaa on alusta alkaen ohjannut kaksoislogiikka, sosiaalisen sääntelyn ja markkinamekanismin vaatimukset, minkä johdosta myös tv-katsojalla on kaksoisrooli: toisaalta televisio toimii julkisena palveluna, jonka kohteena on kansalainen, toisaalta se toimii mainosmedianana, jonka kohteena on kuluttaja.⁴⁴ Niinpä nykymuotoinen televisio on niin perustava osa vallitsevaa yhteiskuntajärjestystä, että maailmanmeno ylipäättään pyörii monessa suhteessa sen varassa; siitä on jopa tullut länsimaisen elämäntavan olemassaolon oikeutus, *raison d'être*.

Broadcasting-järjestelmä modernisaation ilmentymänä

Historiallisesti katsottuna broadcasting-järjestelmä on modernisaation aikaansaannos; se on suurten lukujen, panos-tuotos-ajattelun, rationaalisen suunnittelun ja teknisen tehokkuuden, yhdellä sanalla *instrumentaalisen järjen* ilmentymä. Siten sen kehitykseen johtaneet syyt juontuvat teknologian syvemältä tasolta, talouden ja politiikan pe-

rusvaatimuksista, vaikka teknologia onkin broadcasting-järjestelmän välitön perusta.

Modernisaatiolla tarkoitetaan yhteiskunnan kehitystä, joka merkitsee siirtymää *Gemeinschaft*-tyyppisestä yhteisöstä *Gesellschaft*-tyyppiseen yhteiskuntaorganisaatioon; sen perustana on toimintojen järkiperaistaminen, *rationalisaatio*, ja eriyttäminen, *differentiaatio*.⁴⁵ Talouden tasolla se merkitsee työnjakoa, tuotannon tehostamista ja markkinoiden valtaa; politiikassa se ilmenee toisaalta edustuksellisen joukkodemokratiana, toisaalta monimuotoisena valtiollisena sääntelynä. Vaikka modernisaatio merkitsee hierarkioiden ja anonyymien mahtien valtaa, se samalla nostaa esiin yksittäisen ihmisen yksilönä ja kansalaisena, joka ainakin periaatteessa on tasa-arvoinen muiden kanssa.

Radion jatkeeksi kehittyneen television broadcasting-järjestelmän teknologia on modernisaatioon perustuvan teknisen innovaation tuote; samalla sen varaan kehittynyt televisioinstituutio on teollisuus- ja kaupunkiyhteiskuntaa konstituiva organisaatiomuoto. Nämä television molemmat puolet tulevat ilmi, kun tarkastellaan broadcasting-järjestelmän toimintalogiikkaa, jolle on ominaista teknologian, institutionaalisen rakenteen, taloudellisen toimintatavan ja välineen politiikan toisiinsa kytkeytyminen.

Teknologia. Voidaan sanoa, että 1800-lukua kiehtoivat kaksi suurta ideaa: reproduktio ja telekommunikaatio; toisin sanoen, ajatus elämän uudelleen tuottamisesta sen täydellisenä toisintona ja ajatus olla samaan aikaan kahdessa paikassa. Valokuva, elokuva ja äänilevy ovat reproduktion, lennätin, puhelimen ja radio puolestaan telekommunikaation idean toteutumia. Televisioon kohdistuva monitahoinen keksimiskiinnostus nousee itse asiassa molempien ideoiden pohjalta; siinä näkyy, miten 1800-luvun lopulla keksinnöt yhä enemmän johtavat toisiinsa ja kumuloituvat.⁴⁶ Television keksimishistoriassa tulee esille myös kasvava päämäärätietoisuus ja tutkimustyön tieteellistyminen. Kysymys ei ole enää yksittäisten kokeilijoiden satunnaisista oivalluksista, kuten vielä valokuvan, lennättimen ja elokuvan kohdalla, vaan määrätietoisesta ja johdonmukaisesta projektityöskentelystä ja tuotekehittelystä teollisen organisaation puitteissa.⁴⁷

Modernisaatioon kuuluva rationalismi tulee television kehityksessä esiin myös siinä, miten yksittäisistä keksinnöistä ja erillisratkaisuisista tuotetaan kompleksinen teknologia, jonka omat toimintaperiaatteet ja kehitystarpeet alkavat sitten määrittää sen ympärille rakentuvia kulttuurisia käytäntöjä (suoran lähetyksen periaate, kanavien ohjelmarakenteet, ilmaisukonventiot). Broadcasting-järjestelmä on juuri se välittävä tekijä, joka muuttaa television teknologiasta kulttuuriseksi

muodoksi; tämä johtuu toisaalta siitä, että broadcasting-järjestelmä mahdollisti tv-tekniikan jatkuvan laajenemisen (vastaanotinmarkkinat, lähetykset), toisaalta siitä, että broadcasting-järjestelmä vastasi täydellisesti modernisaatioon kuuluvaa kaukohallinnan periaatetta, sillä omalta osaltaan se mahdollisti massayhteiskunnalle välttämättömän jokaisen yksilön tavoitettavuuden (sosiaalivaltio).

Institutionaalinen rakenne. Broadcasting-järjestelmän rakenteen kannalta välttämätön, mutta ei riittävä ehto on tv-tekniikka eli sähkömagneettisten aaltojen ominaisuuksiin perustuva äänien ja kuvien siirtomenetelmä, joka mahdollistaa samanaikaisen yhteyden eri paikoissa olevien lähettäjän ja vastaanottajan välillä. Tämän lisäksi järjestelmä edellyttää yksittäisten vastaanottajien muuttamista massayhteiskunnaksi, jonka tarpeet, arkielämän käytännöt ja sosiaalinen koostumus muodostavat perustan television toiminnalliselle rakenteelle, televisiolle instituutioon. Siinä missä telekommunikaatiossa on keskeistä lähettäjän ja vastaanottajan välittömän yhteyden luominen, broadcasting-järjestelmässä on olennaista ohjelmien lähettäminen laajalle vastaanottajajoukolle; telekommunikaatio on periaatteessa kohdeviestintää, broadcasting on joukkoviestintää, yhtä aikaa suuren yleisön tarpeiden hyödyntämistä ja sen sosiaalis-kulttuurista palvelua.

Juuri se, että televisio on yleisömedia, määrittää sen institutionaalisen rakenteen. Broadcasting-järjestelmään perustuva televisio on osa nykyaikaisen sosiaalivaltion sosiaalitekniikkaa, suurten ihmisjoukkojen elämäntavan järjestämistä ja ohjaamista, kulutuksen ja poliittisen osallistumisen organisoimista.⁴⁸ Perinteiset yhteisölliset muodot eivät enää toimineet teollistumisen ja kaupungistumisen oloissa vaan ne korvautuivat keskusjohtoisella sosiaalisella kommunikaatiolla, josta samalla tuli uusi integroiva voima. Tälle kommunikaatiomuodolle on juuri ominaista hierarkia ja yksisuuntaisuus sekä valtakunnan ja kansalaisyhteiskunnan jännite, mikä näkyy myös television toiminnassa.⁴⁹

Taloudellinen toimintatapa. Kaikessa pääomia sitovassa toiminnassa - jota broadcasting-järjestelmä laajuutensa vuoksi mitä suurimmassa määrin on - on aina peruskysymyksenä, kuka toiminnan maksaa ja mitä rahalla saa. Eurooppalainen, alun perin BBC:n mallin mukaan organisoitu julkisen palvelun televisio perustuu lupamaksurahoitukseen; amerikkalainen käytäntö taas pohjautuu mainonnasta saataviin tuloihin. Edellinen järjestelmä merkitsee valtion harjoittamaa poliittista kontrollia edustuksellisen demokratian muodossa; jälkimmäinen puolestaan pääoman valtaa. Toisin sanoen eurooppalaisessa järjestelmässä katsojat maksavat julkisesta palvelusta, joka samalla on

heihin kohdistuvaa julkista valtaa; amerikkalaisessa järjestelmässä katsojat kustantavat yksityisten yritysten tuottamat ohjelmat toimimalla niiden välityksellä mainosten kohteina.

Olennaista on, että molempien järjestelmien taloudellinen toimintatapa on perimmäältään poliittinen mekanismi. Eurooppalaisessa järjestelmässä yleisö koostuu viime kädessä äänestäjistä, joiden tyytyväisyys takaa vallitsevan yhteiskuntajärjestyksen kannatuksen ja poliittisen vakauden; amerikkalaisessa järjestelmässä yleisö on tavaraa, jota tv-yhtiöt myyvät mainostajille, joiden toiminta puolestaan pitää yllä vallitsevaa talousjärjestelmää. Edellisessä katsojat saavat kaikkea, mikä on sopivaa ja suotavaa; jälkimmäisessä televisio esittää kaikkea, mille on maksukykyistä kysyntää, kunhan se vain ei loukkaa enemmistöä. Molemmissa vallitsee keskiarvo- ja keskiertoajattelu, jonka seurauksena ohjelmatoiminnasta tulee vallitsevan tilanteen ylläpitäjä, affirmaation väline.

Välineen politiikka. Broadcasting-järjestelmän teknologiasta, institutionaalisesta rakenteesta ja taloudellisesta toimintatavasta seuraa se, mitä voi nimittää välineen politiikaksi. Tarkoitin tällä ensinnäkin sitä, että teknologialtaan yksisuuntaisena kommunikaatiomuotona broadcasting-järjestelmä saa aikaan jaon puhujiin ja kuulijoihin, esiintyjiin ja yleisöön, toimijoihin ja katsojiin. Toiseksi, institutionaalista rakenteeltaan se tukee yleistä hierarkista eroa hallitsevien ja hallittujen välillä. Kolmanneksi, taloudelliselta toimintatavaltaan se merkitsee rahan logiikkaa: vastikeajattelun eli poliittisen tarkoituksenmukaisuuden (eurooppalainen järjestelmä) ja maksukykyisen kysynnän (amerikkalainen järjestelmä) ensisijaisuutta.

Broadcasting-järjestelmän välineen politiikka niveltyy modernisaation tuloksena syntyneen sosiaalivaltion (huolto, hoito, kasvatusta, koulutus, valvonta, viihdytys yms.) toimintamekanismeihin ja tarvedynamiikkaan. Se on media-apparaatti, jonka välityksellä yhteiskunta astuu olohuoneeseen ja olohuone muuttuu yhteiskunnaksi; se merkitsee sosiaalitekniikkaa, joka tuottaa kansalaissubjekteja; se yhteiskunnallistaa katsojan yksityistämällä hänet; se luo identiteettirakenteen, jossa toiseudesta tulee minuutta ja minuudesta toiseutta.

Media-apparaattina broadcasting-järjestelmä vastaa edustuksellisen demokratian toimintatapaa, jolle välittömyyden sijasta on ominaista välillisuus ja toimintaan osallistumisen sijasta toiminnan katselu. Siten broadcasting-järjestelmä tuottaa poissaoloa läsnäolon kautta, etäisyyttä läheisyyden kautta, osattomuutta osallisuuden kautta ja vierautta tuttuuden kautta.

Toisaalta broadcasting-järjestelmä on avannut tien postmoderniin maailmaan, jossa televisio on yksi nomadisen subjektin kodeista.

Viitteet:

¹ Ks. viite 3.

² Gene Youngblood, *Expanded Cinema*. London: Studio Vista 1970, 258.

³ Bertolt Brecht, "The Radio as an Apparatus of Communication". Teoksessa John G. Hanhardt (ed.), *Video Culture. A Critical Investigation*. New York: Gibbs M. Smith 1987, 53; teksti on julkaistu alunperin 1932; suomennos "Radio kommunikointivälineenä. Puhe radion tehtävästä". *Kantti*. No 4, 1988. Brecht julkaisi ehdotuksiaan eräänlaiseksi kansalaisradioksi jo vuonna 1927, jolloin hän mm. esitti oikeusjuttujen ja valtiopäivien sekä ajankohtaisia asioita käsittelevien haastattelujen ja keskustelujen radiointia suorina lähetyksinä; *ibid.*, 55.

⁴ Määreet yhteisöllisyys, monisuuntaisuus ja ilmainen käyttöoikeus ovat peräisin Erkki Huhtamolta, "Galloway & Rabinowitz. Satelliittipiknikiltä elektroniseen kahvilaan". *Virtuaalimatkaillan käsikirja, Lähikuva*, 2-3/1991, toim. Erkki Huhtamo, 24; käytän tässä näitä piirteitä määrittelemään nimenomaan vastatelevisiota.

⁵ Huhtamo 1991, 29.

⁶ *Kommunikaatio*-sanan suomenkielinen vastine *viestintä* ei tuo esiin ajatusta yhteisöllisyydestä kuten esimerkiksi englannin *communication*; tämä merkitys perustuu sanan etymologiaan: pohjana oleva latinan *communicare* tarkoittaa jakamista, yhteiseksi tekemistä ja yhteiseen asiaan osallistumista. Tähän merkitysluottavuuteen kiinnittää huomiota mm. Raymond Williams; hänen mukaansa kommunikaatio-sanan lähtökohta on latinan *communis*, yhteinen; 1800-luvulla kommunikaatiovälineet tarkoittivat ihmisiä yhdistäviä liikennevälineitä ja -yhteyksiä; 1900-luvulla sana on merkinnyt sekä informaation välityksen että sosiaalisen kontaktin ylläpitämisen keinoja; tämä näkyy myös kommunikaatiota koskeissa teorioissa, joista toiset korostavat lähettämistä tai siirtämistä, *transmit*, toiset jakamista, *share*, eli yhteistä ja molemminpuolista osalliseksi tekemistä; Raymond Williams, *Keywords*. London: Fontana Paperbacks 1983, 72 - 73; Gallowayn ym. näkemyksissä korostuu juuri share-aspekti.

⁷ Maailmankylän lähtökohtana on Marshall McLuhanin mukaan nimenomaan "uusi elektroninen keskinäisriippuvuus", joka luo maailmaan uuden järjestyksen, *allatonicness*; kaikki tapahtuu kaikkialla samanaikaisesti, minkä seurauksena ihmiset osallistuvat välittömästi toistensa elämään, tekevät ja kokevat yhdessä ja luovat uuden sosiaalisen yhteisömuodon, joka merkitsee heimokulttuurin paluuta korkean teknologian tasolla; ks. Marshall McLuhan and Quentin Fiore, *The Medium is the Message. An Inventory of Effects*. New York: Bantam Books 1967, 63 - 67.

⁸ Erkki Huhtamo, "Metadesigning for the future. Interview with Gene Youngblood", julkaisematon haastattelu, World-Wide Video Festival, the Haag 1 & 2 October, 1990; Youngbloodin radikaalissa mediateoriassa broadcast-tv edustaa nimenomaan vallankäyttöä ja valtaideologiaa.

⁹ Käsite *joukkotiedotusväline* on ongelma sinänsä. Voidaan nimittäin kysyä ensinminkin, muodostavatko vastaanottajat, tv-katsojat, jossakin relevantissa merkityksessä "joukon" tai "massan" (mass communication, mass media), kun vastaanotto kuitenkin tapahtuu yksityisesti ja yksilöllisesti; toiseksi, eikä valtaosa tv:n tarjonasta ole jotakin muuta kuin tietoa ja tiedottamista; kolmanneksi, eikä televisio ole enemminkin mediaalisten kokemusten myötäelämisen keino kuin tiedottamisen väline. Näitä kysymyksiä olen tarkastellut toisaalla; ks. Hannu Eerikäinen, "Mitä televisio on? Kohti kulttuurista televisiotutkimusta". Teoksessa Mikko Lehtonen, (toim.), *Tutkimuksen tila ja tulevaisuus*. Tampere: Tampereen yliopisto, Yleinen kirjallisuustiede, Julkaisuja 24, 1991.

¹⁰ Tämä käsitys on pitkään hallinnut myös amerikkalaisesta *mass communication research* -perinteestä nousevaa tiedotus-

eli viestintätutkimusta; voidaan jopa ajatella, että 1920- ja 30-luvuilla tapahtunut teknologian organisointi sanomien joukkokäkelun tarvitsemaksi siirtomenetelmäksi loi myös tutkimuksessa vallitsevan ajattelutavan, tiedonsiirtomallin, jonka klassinen muotoilu on Harold D. Lasswellin (1948) kuuluisa kaava "Who Says What In Which Channel To Whom With What Effect?" ks. Denis McQuail and Sven Windahl, *Communication Models For the Study of Mass Communications*. London: Longman 1981, 10 - 11. Tämän mallin merkityksestä tutkimukselle samoin kuin sen kriittistä ks. esim. Denis McQuail, *Mass Communication Theory. An Introduction*. London: Sage 1987. Perinteisiä kommunikaation ("tiedonvälitys") ja joukkotiedotuksen (mass communication) käsitteitä on viime aikoina yhä enemmän problematisoitu erilaisista lähtökohdista; esim. James W. Carey, *Communication As Culture. Essays on Media and Society*. London: Unwin Hyman 1989, 13 - 68, korostaa, että medioiden toiminnassa kysymys ei ole tiedon lähettämisestä ja siirrosta (transmission, transportation), siis teknisestä välityksestä, vaan kulttuuristen suhteiden luomisesta; Michael R. Realin, *Super Media. A Cultural Studies Approach*. Newbury Park: Sage 1989, 13 - 41, mukaan joukon (mass) tilalle ovat nykyisin tulleet henkilökohtaiset yhteydet ja yksilölliset mediankäyttötavat.

¹¹ Koska termille *broadcasting* ei ole täsmällistä suomenkielistä vastinetta, käytän tässä alkuperäistä englanninkielistä ilmaisu; suomen kielessä lähimmäksi tulee sana yleisradio ja sen mukaan myös yleisradio-tv; ks. esim. Kari Ilmonen & Heikki Nikulin, *Uusi viestintäteknikka*. Tampere: Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, Opintomoniste No. 38, 1986, 12, jonka mukaan sähkömagneettisten aaltojen käyttäminen viestien välittämiseen pitkien matkojen päähän teki mahdolliseksi "sähköisen joukkotiedotuksen" eli yleisradiotoiminnan, englanniksi *broadcasting*.

¹² Erotan toisistaan *broadcasting-järjestelmän*, joka on sekä radion että television vallitseva teknologiasorganisatorinen perusta (media-apparaatti), ja *broadcast-tv:n*, joka on tältä perustalta kehittynyt kulttuurinen muoto omine esteettisine ilmaisu-keinoineen, käyttötavoinen ja katselukäytäntöineen; ks. John Ellis, *Visible Fictions. Cinema: television: video*. London: Routledge & Kegan Paul 1985, 111 - 126.

¹³ Ks. esim. Jeanne Allen, "The Social Matrix of Television: Invention in the United States". Teoksessa E. Ann Kaplan (ed.), *Regarding Television. Critical Approaches - An Anthology*. Los Angeles: University Publications of America 1983, 110 - 114.

¹⁴ Ks. esim. John Wyver, *The Moving Image. An International History of Film, Television & Video*. London: Basil Blackwell 1989, 55 - 58; Stuart Marshall, "Television/Video: Technology/Forms". *Afterimage*. Double Issue 8/9 Spring 1981.

¹⁵ Uuden mediateknologian ja broadcasting-järjestelmän suhteista ks. esim. Marjorie Ferguson (ed.), *New Communication Technologies And the Public Interest. Comparative Perspectives on Policy and Research*. London: Sage 1986. Olen toisaalla tarkastellut laajemmin mediateknologian muutosta, sen yhteyttä postmodernismiin, näiden perustalta syntyvää uutta esteettistä ympäristöä sekä mediateorian ja esteetikan suhteita; ks. Hannu Eerikäinen, "The Transformation of Media Technology and Postmodern Culture: A New Aesthetic Environment". Teoksessa Tapio Varis (ed.), *New Media. Cultural Identity and Integration in the New Media World*. Helsinki: University of Industrial Arts 1992 (ilmestyy). Ks. myös Hannu Eerikäinen, "Mediateknologia ja audiovisuaalisen kulttuurin muutos. Hannu Eerikäinen keskustelelee Siegfried Zielinskin kanssa". *Lähikuva* 1/1991.

¹⁶ Käsitteenä *uudet mediat* on varsin epämääräinen ilmaisu; sitä käytetään ainakin seuraavissa yhteyksissä: 1. *television uudet muodot*, jotka laajentavat broadcast-tv:n käyttötapoja: kaapelijärjestelmät, satelliittikanavat, maksu-tv-järjestelmät, tv:n ja tietokoneen kytkennät, HDTV jne.; 2. *kehittyneen koti- eli kuluttajaelektronikan tuotteet*: kaukosäädin, DBS- eli suorasatelliittiantenni, dekodeauslaite, video, kuvalevy, kotitietokone jne.; 3. *mediateknologian uudenlaiset keskinäisytkennät*: tietokoneohjatut kuvankäsittelylaitteet, ISDN- ja dataverkot, laser- ja valokuitujärjestelmät, hypermedia- ja multimediajärjestelmät, virtuaalisen todellisuuden teknologia jne.; ks. esim.

L
Ä
H
I
K
U
V
A

1
•
92

Denis McQuail, *Mass Communication Theory. An Introduction*. London: Sage 1987, 16 - 17; David Morley and Roger Silverstone, "Domestic communication - technologies and meanings". *Media, Culture and Society*. Volume 12, Nr 1, January 1990.

¹⁷ Median käsitteen suhteen tukeuden Fredric Jamesonin ajatukseen, jonka mukaan medioilla on kolme ulottuvuutta: [1] taiteellinen ilmaisutapa (mode) tai esteettisen tuotannon muoto; [2] teknologia, joka on järjestynyt jonkin koneiston (apparatus) ympärille; ja [3] sosiaalinen instituutio. Ks. Fredric Jameson, "Reading without interpretation: postmodernism and the video-text". Teoksessa Nigel Fabb, Derek Attridge, Alan Durant, Colin MacCabe (eds.), *The Linguistics of Writing. Arguments between Language and Literature*. Manchester: Manchester University Press 1987, 199.

¹⁸ Teknologian käsite on tekniikan käsitettä laajempi asiakokonaisuus; erilaiset laitteet, koneet ja menetelmät, joissa sovelletaan fysiikan ja kemian lainalaisuuksia, ovat tekniikkaa; niistä muodostuvat järjestelmät, niiden käyttösovellukset, niihin liittyvä tietotaito ja niiden ympärille kehittyneet kulttuuriset käytännöt ovat teknologiaa; ks. James A. Anderson and Timothy P. Meyer, *Mediated Communication. A Social Action Perspective*. London: Sage 1988, 105; Raymond Williams, *Keywords. A Vocabulary of culture and society*. London: Flamingo 1984, 315.

¹⁹ Ajatusta televisiosta erityisenä *kulttuurisena muotona* Raymond Williams kehittää teoksessaan *Television: Technology and Cultural Form*. New York: Schocken Books 1975, vaikkakaan hän ei suoranaisesti määrittele tätä käsitettä; kysymys on ensinnäkin siitä, että televisio maksuu ja sulattaa itseensä muita ilmaisutapoja, kulttuurisia käytäntöjä ja instituutioita (kertomakirjallisuudesta urheilun); toiseksi siitä, että televisio itsessään on instituutio, joka tuottaa merkityskäytäntöjä; ja kolmanneksi siitä, että television ohjelmavirta koostuu tietyistä vakiintuneista muodoista, ohjelmatyypeistä ja niiden konventiosta (uutisista viihteeseen), jotka myös määrittävät vastaanotossa erityistä televisiokokemusta. Kulttuurisena muotona televisio perustuu teknologiaan, joka mahdollistaa sille ominaiset ilmaisukeinot ja vastaanottotavat ja erottaa sen muista välineistä.

²⁰ Ibid., 13, jonka mukaan *teknologiselle determinisille* on ominaista ajatus, että tutkimuksen sisäinen prosessi sellaisenaan johtaa uusien teknologioiden keksimiseen, mikä puolestaan siten luo edellytykset yhteiskunnalliselle muutokselle ja edistykseksi; erityisesti edistys nähdään näiden keksintöjen historiana, keksintöjen, jotka "ovat luoneet modernin maailman".

²¹ Maailmankylä-ajattelun kriittikistä ks. esim. Jasper Pleydell-Bouverie, "Calling all Nations". *Geographical*. Volume LXIII No. 7, July 1991, jossa mm. osoitetaan, että monissa kehitysmaissa viestinnän perusteknologia, esimerkiksi puhelinverkko, on vasta alkuasteella, tietokoneista ja datajärjestelmistä puhuttakaan.

²² Ks. esim. Tim O'Sullivan, John Hartley, Danny Saunders and John Fiske, *Key Concepts in Communication*. London: Methuen 1987, 26 - 27; Frederick Williams, *The New Communications*. Belmont: Wadsworth 1989, 118 - 122; Marvin Smith, *Radio, TV & Cable. A Telecommunications Approach*. New York: Holt, Rinehart and Winston 1985, 85. Kaapeliteleviosta ei lähetystekniikkaa korostavan määrittelyn mukaan aina lueta broadcasting-järjestelmään kuuluvaksi, vaikka organisaatotaltaan ja ohjelmasisällöltään se tietysti toimii samalla tavoin kuin broadcast-tv.

²³ Raymond Williamsin (1975, 86) mukaan broadcasting-järjestelmän organisaatio ja sen tuottama vastaanottokokemus jäsenyvät jakson (sequence) eli virran (flow) ympärille; niinpä on nalta suunniteltu virta on broadcasting-järjestelmää (ymmärrettynä sekä teknologiseksi että kulttuuriseksi muodoksi) määrittelevä ominaisuus. Williamsin käsitystä on monessa yhteydessä kritisoitu; ks. esim. Stuart Laing, "Raymond Williams and the cultural analysis of television". *Media, Culture and Society*. Volume 13, Nr 2, April 1991; ehkä perustelluimman kritiikin ja antoisimman vastaehdotuksen on esittänyt John Ellis, *Visible*

Fictions. Cinema, Television, Video. London: Routledge & Kegan Paul 1985 [1982], 111 - 126, jonka keskeisin ajatus on korvata virran käsite *segmentin* käsitteellä, joka tarkoittaa "keskeltään suhteellisen lyhyttä äänien ja kuvien koherenttia ryhmää" (ibid., 116).

²⁴ Mielessäni on myös tässä se erityinen merkitys, jonka psykosemiotinen teoreettinen teoria antaa puhuttelulle termillä *address*; kysymys on siitä, että teoreettiseen sisältyy aina tietynlainen katsojan puhuttelu- eli osoitustapa (*mode of address*), joka asemoi katsojan tietynlaiseen subjektiasemaan; ks. esim. Jane Feuer, "The Concept of Live Television". Teoksessa Kaplan 1983, 17-20. Tämän teorian mukaan puhuteltu voi myös tuottaa tekstille vaihtoehtoisia, jopa vastustavia lukutapoja; ks. esim. John Fiske, *Television Culture*. London: Methuen 1987, 62-83.

²⁵ Tätä ajatusta olen kehittänyt laajemmin toisaalla; ks. Eerikainen 1991. Ks. myös Klaus-Dieter Rath, "Live/Life: Television as a Generator of Events in Everyday Life". Teoksessa Phillip Drummond and Richard Paterson (eds.), *Television and Its Audience. International Research Perspectives*. London: BFI Publishing 1988.

²⁶ Ks. Hermann Bausinger, "Media, technology and daily life". *Media, Culture and Society*. Nr 6, 1984, 343-351, jonka mukaan teknologia ylipäätäänkin on muuttunut olennaiseksi osaksi jokapäiväistä käytäntöä ja kokemusta niin, että siitä on tullut kehon jatke.

²⁷ Viime aikoina on yleistynyt käsite *medialisoituminen* (tai mediatisoituminen), jolla tarkoitetaan erilaisten medioiden keskeyttämättä kulttuurissa; ajatuksena on, että jokapäiväinen havaintoympäristömme on medioiden muokkaamaa, arkiajattelumme saa jatkuvasti uusia aineksia medioiden välityksellä ja mediat määrittelevät myös yhä uudelleen minuutemme ääriviivoja (nomadinen subjekti); elämme siten mediakulttuurissa; ks. esim. Real 1989; Ulf Hannerz (red), *Medier och kulturer*. Stockholm: Carlssons 1990; Taisto Hujanen, "Kommenteja tieteelliseen journalismikritiikkiin". Teoksessa Taisto Hujanen & Heikki Luostarinen (toim.), *Avauksia journalismikritiikkiin*. Tampere: Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos, Julkaisuja, Sarja C/12, 1990.

²⁸ Ks. esim. Martin Esslin, *The Age of Television*. Stanford: Stanford Alumni Association 1981, 58 - 61, jonka mukaan televisio on aloittanut "silminnäköajan aikakauden". Vrt. Jenny Nelson, "Eyes Out of Your Head: On Televisual Experience". *Critical Studies in Mass Communication*. Nr 6, December 1989, jonka mukaan televisiokokemukselle on jopa ominaista eräänlainen "ruumiittomuus", "päästä irronneiden silmien" vapaa vaeltelu maailmassa.

²⁹ Maailman televisioitumisesta ja sen aikaansaamasta mediaalisesta silminnäköajattelusuudesta ovat kuvaavia esimerkkejä Romanian "tv-vallankumous" ja Persianlahden sota, jotka molemmat olivat suorana lähetyksenä edenneitä maailmanlaajuisia tv-tapahtumia; tähän liittyvästä kriittisestä keskustelusta ks. esim. Veijo Hietala, Ari Honka-Hallila, Martti Lahti ja Erkki Huhtamo, "Kuka viritti ansan, Nicolae Ceausescu? Tv-uutisoitin ja legitimoimisen strategiat". *Lähikuva* 4/1989-1/1990; Hannu Eerikainen, "Persianlahden pelataan videopeliä. Nykyaikainen elektroninen sota ja tv-sota noudattavat medialogiikkaa". *Helsingin Sanomat* 3.2.1991; Heikki Luostarinen ja Hannu Nieminen (toim.), *Persianlahden sota ja journalismi*. Tampere: Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, Julkaisuja C/15, 1991; Margaret Morse, "Virtuaalinen sota. Persianlahden sota, televisio ja virtuaalitodellisuus". *Lähikuva* 2-3, 1991. Vrt. Taisto Hujanen, "Lähtökohtia tv-uutisten tekstianalyytiseen vertailuun. Osaraportti hankkeesta: Televisiouutiset Iso-Britanniassa, Ruotsissa ja Suomessa". Julkaisematon käsikirjoitus, Tampere 11. 7. 1991, jossa tuodaan esiin mm. se, miten CNN, "globaali toimija", voimisti Persianlahden sodan aikana myös muiden uutiskanavien pyrkimystä globaaliin ja reaaliaikaiseen läsnäoloon sotaanäyttämön eri puolilla ja lisäsi editoimattoman eli suoraan tapahtumapaikalta tulevan kuva-ääniaineiston osuutta uutislähetyksissä.

³⁰ Ajatuksen *nykyhetken metafysiikasta* esitti Tarmo Malmberg

Vanajalinnan Opistossa joulukuussa 1991 pidetyssä audiovisuaalisen alan jatkokoulutusfoorumin seminaarissa keskusteltaessa dokumentin ja tv-uutisten suhteista; Malmbergin mielestä nykyhetken metafysiikka ilmentää viestinnän postmodernia tilannetta. Samaa asiaa korostaa Fredric Jameson puhumalla siitä, että postmodernismille on ominaista nykyhetken pysyvyys, jolloin medioiden erityisenä tehtävänä onkin auttaa meitä unohtamaan, toimia "historiallisen muistimenetysten koneistoina"; ks. Fredric Jameson, "Postmodernism and Consumer Society". Teoksessa Hal Foster, *The Anti-Aesthetic. Essays on Postmodern Culture*. Port Townsend: Bay Press 1986, 125.

³¹ Tätä mm. Gene Youngblood on korostanut eri yhteyksissä; ks. esim. Huhtamo 1990. Saman ajatuksen Youngblood toi esiin puheessaan AVEK:n täydennyskoulutusprojektin seminaarissa Helsingissä 17. 5. 1991.

³² Kiinnostava tehtävä olisi vertailla keskenään mediateknologian avaamista mahdollisuuksista lähtevän radikaalin mediateorian ja Jürgen Habermasin kommunikatiivisen toiminnan teorian käsitteitä aidosta, tasa-arvoiseen vuorovaikutukseen perustuvasta kommunikaatiosta; Habermasin osalta ks. esim. David Held, *Introduction to Critical Theory. Horkheimer to Habermas*. Berkeley: University of California Press 1980, 249-350.

³³ Telekommunikaatio ymmärretään tässä laajassa merkityksessä, tarkoittaen kaikkia niitä teknisiä menetelmiä, joilla voidaan luoda kahden paikan välille samanaikainen viestiyhteys, ts. tehdä mahdolliseksi kaukoviestintä. Peter Weibelin mukaan telekommunikaatio merkitsee tilan ajallistumista, joka on johtanut telemaattiseen kulttuuriin; sille on ominaista etäisyyksien häviäminen, olemassaolon materiaalisuuden, ruumiillisuuden ja esineellisuuden korvautuminen "ruumiittomilla viesteillä" ja "vaeltavilla merkeillä" sekä kommunikaation ja informaation yleinen immaterialisoituminen; ks. Edith Decker und Peter Weibel, *Vom Verschwinden der Ferne. Telekommunikation und Kunst*. Köln: DuMont Buchverlag 1990.

³⁴ Broadcasting-radion paradigmaattista merkitystä painottavat erityisesti Philip Elliot ja Geoff Matthews artikkelissaan "Broadcasting culture: innovation, accommodation and routinization in the early BBC". Teoksessa James Curran, Anthony Smith and Pauline Wingate (eds.), *Impacts and Influences. Essays on media power in the twentieth century*. London: Methuen 1987, jonka mukaan broadcasting-järjestelmän idea muuttui käytännöksi varsin lyhyessä ajassa 1920-luvun alussa, jolloin sekä Englannissa että Yhdysvalloissa radio alkoi erottautua puhelimesta omaksi erityiseksi mediakseen.

³⁵ Tämä lyhyt katsaus telekommunikaation keksisiin keksintöihin ja mediaperiaatteisiin perustuu seuraaviin lähteisiin: Smith 1985; Eldon Hiebert, Donald F. Ungurait, Thomas W. Bohn, *Mass Media V. An Introduction to Modern Communication*. New York: Longman 1988; Williams 1989.

³⁶ Smith 1985, 84-86; Hiebert et al. 1988, 149; Eileen R. Meehan, "Why We Don't Count. The Commodity Audience". Teoksessa Patricia Mellencamp (ed.), *Logics of Television. Essays in Cultural Criticism*. Bloomington: Indiana University Press 1990, 119.

³⁷ Williams 1975, 20.

³⁸ Smith 1985, 128-129.

³⁹ Williams 1975, 25. Tätä korostaa myös McQuail 1987, 15, sekä Elliot and Mathews 1987, 235, jonka mukaan radio nykyisessä muodossaan alkoi kehittyä, kun jakeluteknologian eli radiovastaanottimien valmistajat etsivät sisältöä, jolla täyttää tämä uusi jakeluverkko; juuri broadcast-toiminnasta eli ohjelmatuotannosta muodostui sisältö.

⁴⁰ Ensimmäinen maailmansota nopeutti radioteknologian kehitystä ja lisäsi sen kysyntää, mutta kun sota oli ohi, laitevalmistajia uhkasi tuotannon supistaminen; teollistumisen ja kaupungistumisen luomat kulutustavaramarkkinat pelastivat radioteollisuuden umpikujasta; Meehan 1990, 119 - 120.

⁴¹ Ks. esim. Wyver 1989, 57.

⁴² Williams 1975, 26-27; ajatuksena on, että radion ja television välityksellä ihmiset osallistuvat yksityisyydessään julkisuuteen, "liikkuvat" maailmassa; Williams havainnollistaa tätä viittaamalla Tshehovin kuvaamiin perheisiin, jotka ikkunoista ulos tuijottaen kaipaavat jatkuvasti jonkin muulle; samalla tavoin nykyihmisetkin ikään kuin katselevat ikkunasta ulos ja odottavat "uutisia ulkoa"; ero entiseen elämänmuotoon on juuri siinä, että uutiset todella tulevat kotiin, käsinkosketeltavan elävänä.

⁴³ Ibid., 23 - 29.

⁴⁴ Kansallisvaltion, kansalaisen ja julkisen palvelun kohdalta ks. esim. Paddy Scannell, "Radio Times: The Temporal Arrangements of Broadcasting in the Modern World". Teoksessa Drummond and Paterson 1988; Paddy Scannell, "Public service broadcasting and modern public life". *Media, Culture and Society*. Vol. 11, Nr 2, April 1989 ja Paddy Scannell, "Public Service Broadcasting: The History of a Concept". Teoksessa Andrew Goodwin and Gary Whannel (eds.), *Understanding Television*. London: Routledge 1990. Television, mainonnan ja kuluttamisen kannalta ks. esim. Nick Browne, "The Political Economy of the Television (Super) Text". *Quarterly Review of Film Studies*. Vol. 9, Nr 3, Summer 1984 ja Beverle Houston, "Viewing Television: The Metapsychology of Endless Consumption". Ibid.

⁴⁵ Modernisaatio on myös kapitalismikritiikin keskeinen käsite, jollaisena se kuuluu mm. Frankfurtin koulun kulttuuriteoriaan; sen mukaan modernisaatio merkitsee välineellisen ajattelun valta-asemaa; instrumentaalinen järki ja siihen kuuluva päämäärärationalismi muuttavat kaiken määrälliseksi ja mitattavaksi, kaikkea arvioidaan tehokkuuden ja hyödyn kannalta, ja lopulta arvoajattelun korvaa jatkuvan edistuksen ajatus, joka muuttaa päämäärät keinoiksi ja keinot päämääriksi. Ks. Theodor Adorno and Max Horkheimer, *Dialectic of Enlightenment*. London: Verso 1979 (erityisesti 120 - 167, kulttuuriteollisuuden analyysi); Held 1980, 148 - 174.

⁴⁶ Tämä keksimiskiinnostus oli todella vilkasta; sen osoittavat ne monet keksinnöt, jotka ennakoivat television perusteekniikkaa, sähkömagneettisten aaltojen käyttöä kuvan (ja äänen) siirtoon paikasta toiseen; ks. esim. Williams 1975, 17, jossa lyhyen luettelona käydään läpi keskeisimmät keksinnöt 1840-luvun foto-telegrafiasta 1890-luvun katodisädeputkeen. Elokuvan kohdalla oli käynnissä yhtä monitahoinen kokeilu- ja keksimistöiminta; ks. esim. Tarmo Malmberg, "Merkintöjä elokuvan sosiaalishistorian tutkimukseen". Teoksessa Leena Paldán -Kauko Pietilä (toim.), *Kansallinen kulttuuri. Kollokvioraportti*. Tampere: Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, Julkaisuja Sarja B/3 1981, 110; Tarmo Malmberg, "Elokuvantutkimus". Teoksessa Yrjö Varpio (toim.), *Taiteentutkimuksen perusteet*. Helsinki: WSOY 1982, 112.

⁴⁷ Vaikka sellaisen yksittäisen kokeilija-keksijän kuin John Logie Bairdin työ tuotti toimivan ratkaisun, mekaanisen television, hänen roolinsa broadcasting-järjestelmän eli nykyisen elektronisen television kehittämisessä on siltikin toissijainen; Marshall 1981, 74 - 75; television päämäärätietoista kehitystä osana teollista järjestystä ks. esim. Williams 1975, 14 - 19.

⁴⁸ Joukkotiedotusvälineiden (mass media) kehityksestä osana modernia sosiaalivaltiota ks. esim. James R. Beniger, *The Control Revolution. Technological and Economic Origins of the Information Society*. Cambridge (Mass.): Harvard University Press 1986, 356 - 376.

⁴⁹ Ks. Williams 1975, 21 - 24; Williams myös kritisoi joukon (mass) käsitettä, sillä hänen mielestään broadcasting ei itse asiassa ole "joukkotiedotusta" (mass communication), koska lähetysten (transmission) kohteena eivät ole joukot vaan yksilöt, yksityiskodeissa elävät ihmiset (ibid., 24).